

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః
శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే

॥ ఏకత్రింశః సర్గః ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

॥ ఏకత్రింశః సర్గః ॥

సుగ్రీవం ప్రతి లక్ష్మణస్య కోపః, శ్రీరామేణ తస్య సాంత్యనం
కిష్కింధాద్వారముపేత్య లక్ష్మణేన సుగ్రీవపార్శ్వేఽంగదస్య ప్రేషణం
వానరాణాం భయం ప్లక్షప్రభావాభ్యాం సుగ్రీవాయ కర్తవ్యస్యోపదేశశ్చ

స కామినం దీనమదీనసత్త్వం

శోకాభిపన్నం సముదీర్ణకోపం ।

నరేంద్రసూనుర్నరదేవపుత్రం

రామానుజః పూర్వజమిత్యువాచ ॥ 4.31.1 ॥

న వానరః స్థాస్యతి సాధువృత్తే

న మన్యతే కర్మఫలానుషంగాన్ ।

న భోక్ష్వతే వానరరాజ్యలక్ష్మీం

తథా హి నాతిక్రమతేఽస్య బుద్ధిః ॥ 4.31.2 ॥

మతిక్షయాద్ గ్రామ్యసుఖేషు సక్త -

స్తవ ప్రసాదాత్ ప్రతికారబుద్ధిః ।

హతోఽగ్రజం పశ్యతు వీర తస్య

న రాజ్యమేవం విగుణస్య దేయం ॥ 4.31.3 ॥

న ధారయే కోపముదీర్ణవేగం

నిహన్మి సుగ్రీవమసత్యమద్య ।

హరిప్రవీరైః సహ వాలిపుత్రో
నరేంద్రపుత్ర్యా విచయం కరోతు || 4.31.4 ||

తమాత్తబాణాసనముత్పతంతం
నివేదితార్థం రణచండకోపం |
ఉవాచ రామః పరవీరహంతా
స్వవీక్షితం సానునయం చ వాక్యం || 4.31.5 ||

నహి వై త్వద్విధో లోకే పాపమేవం సమాచరేత్ |
కోపమార్యేణ యో హంతి స వీరః పురుషోత్తమః || 4.31.6 ||

నేదమత్ర త్వయా గ్రాహ్యం సాధువృత్తేన లక్ష్మణ |
తాం ప్రీతిమనువర్తస్వ పూర్వవృత్తం చ సంగతం || 4.31.7 ||

సామోపహితయా వాచా రుక్షాణి పరివర్జయన్ |
వక్తుమర్హసి సుగ్రీవం వ్యతీతం కాలపర్యయే || 4.31.8 ||

సోఽగ్రజేనానుశిష్టార్థో యథావత్ పురుషర్షభః |
ప్రవివేశ పురీ వీరో లక్ష్మణః పరవీరహా || 4.31.9 ||

తతః శుభమతిః ప్రాజ్ఞో భ్రాతుః ప్రియహితే రతః |
లక్ష్మణః ప్రతిసంరభో జగామ భవనం కపేః || 4.31.10 ||

శక్రబాణాసనప్రఖ్యం ధనుః కాలాంతకోపమం |
ప్రగృహ్య గిరిశృంగాభం మందరః సానుమానివ || 4.31.11 ||

యథోక్తకారీ వచనముత్తరం చైవ సోత్తరం |
బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా మత్వా రామానుజస్తదా || 4.31.12 ||

కామక్రోధసముత్థేన భ్రాతుః క్రోధాగ్నినా వృతః |
ప్రభంజన ఇవాప్రీతః ప్రయయౌ లక్ష్మణస్తతః || 4.31.13 ||

సాలతాలాశ్వకర్ణాంశ్చ తరసా పాతయన్ బలాత్ |
పర్యస్యన్ గిరికూటాని ద్రుమానన్యాంశ్చ వేగితః || 4.31.14 ||

శిలాశ్చ శకలీకుర్వన్ పద్భ్యాం గజ ఇవాశుగః |
దూరమేకపదం త్యక్త్వా యయౌ కార్యవశాద్ ద్రుతం || 4.31.15 ||

తామపశ్యద్ బలాక్రీర్ణాం హారిరాజమహాపురిం |
దుర్గామిక్ష్వాకుశార్థూలః కిష్కింధాం గిరిసంకటే || 4.31.16 ||

రోషాత్ ప్రస్ఫురమాణోఘః సుగ్రీవం ప్రతి లక్ష్మణః |
దదర్శ వానరాన్ భీమాన్ కిష్కింధాయాం బహిశ్చరాన్ || 4.31.17 ||

తం దృష్ట్వా వానరాః సర్వే లక్ష్మణం పురుషర్షభం |
శైలశృంగాణి శతశః ప్రవృద్ధాంశ్చ మహీరుహాన్ |
జగృహుః కుంజరప్రఖ్యా వానరాః పర్వతాంతరే || 4.31.18 ||

తాన్ గృహీతప్రహరణాన్ సర్వాన్ దృష్ట్వా తు లక్ష్మణః |
బభూవ ద్విగుణం క్రుద్ధో బహ్వింధన ఇవానలః || 4.31.19 ||

తం తే భయపరీతాంగా క్షుబ్ధం దృష్ట్వా ప్లవంగమాః |
కాలమృత్యుయుగాంతాభం శతశో విద్రుతా దిశః || 4.31.20 ||

తతః సుగ్రీవభవనం ప్రవిశ్య హరిపుంగవాః |
క్రోధమాగమనం చైవ లక్ష్మణస్య న్యవేదయన్ || 4.31.21 ||

తారయా సహితః కామీ సక్తః కపివృషస్తదా |
న తేషాం కపిసింహానాం శుశ్రావ వచనం తదా || 4.31.22 ||

తతః సచివసందిష్టా హరయో రోమహర్షణాః |
గిరికుంజరమేఘాభా నగరాన్నిర్యయుస్తదా || 4.31.23 ||

నఖదంష్ట్రాయుధాః సర్వే వీరా వికృతదర్శనాః |
సర్వే శార్దూలదంష్ట్రాశ్చ సర్వే వివృతదర్శనాః || 4.31.24 ||

దశనాగబలాః కేచిత్ కేచిద్ దశగుణోత్తరాః |
కేచిన్నాగసహస్రస్య బభూవుస్తుల్యవర్చసః || 4.31.25 ||

తతస్తైః కపిభిర్వ్యాప్తాం ద్రుమహస్తైర్మహాబలైః |
అపశ్యల్లక్ష్మణః క్రుద్ధః కిష్కింధాం తాం దురాసదాం || 4.31.26 ||

తతస్తే హరయః సర్వే ప్రాకారపరిఖాంతరాత్ |
నిష్క్రమ్యోదగ్రసత్త్వాస్తు తస్థురావిష్కృతం తదా || 4.31.27 ||

సుగ్రీవస్య ప్రమాదం చ పూర్వజస్యార్థమాత్మవాన్ |
దృష్ట్వా క్రోధవశం వీరః పునరేవ జగామ సః || 4.31.28 ||

స దీర్ఘోష్ణమహోచ్ఛ్వాసః కోపసంరక్తలోచనః |
బభూవ నరశార్దూలః సధూమ ఇవ పావకః || 4.31.29 ||

బాణశల్యస్ఫురజ్జిహ్వాః సాయకాసనభోగవాన్ |
స్వతేజోవిషసంభూతః పంచాస్య ఇవ పన్నగః || 4.31.30 ||

తం దీప్తమివ కాలాగ్నిం నాగేంద్రమివ కోపితం |
సమాసాద్యాంగదస్త్రాసాద్ విషాదమగమత్ పరం || 4.31.31 ||

సోఽంగదం రోషతామ్రాక్షః సందిదేశ మహాయశాః |
సుగ్రీవః కథ్యతాం వత్స మమాగమనమిత్యుత || 4.31.32 ||

ఏష రామానుజః ప్రాప్తస్త్వత్సకాశమరిందమ |
భ్రాతుర్వ్యసనసంతప్తో ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః || 4.31.33 ||

తస్య వాక్యం యది రుచిః క్రియతాం సాధు వానర |
ఇత్యుక్త్వా శీఘ్రమాగచ్ఛ వత్స వాక్యమరిందమ || 4.31.34 ||

లక్ష్మణస్య వచః శ్రుత్వా శోకావిష్టోఽంగదోఽబ్రవీత్ |
పితుః సమీపమాగమ్య సౌమిత్రిరయమాగతః || 4.31.35 ||

అథాంగదస్తస్య సుతీవ్రవాచా
సంభ్రాంతభావః పరిదీనవక్త్రః |
నిర్గత్య పూర్వం నృపతేస్తరస్వీ
తతో రుమాయాశ్చరణౌ వవందే || 4.31.36 ||

సంగృహ్య పాదౌ పితురుగ్రతేజా
జగ్రాహ మాతుః పునరేవ పాదౌ |
పాదౌ రుమాయాశ్చ నిపీడయిత్వా
నివేదయామాస తతస్తదర్థం || 4.31.37 ||

స నిద్రాక్లాంతసంవీతో వానరో న విబుద్ధవాన్ |
బభూవ మదమత్తశ్చ మదనేన చ మోహితః || 4.31.38 ||

తతః కిలకిలాం చక్రుర్లక్ష్మణం ప్రేక్ష్య వానరాః |
ప్రసాదయంతస్తం క్రుద్ధం భయమోహితచేతసః || 4.31.39 ||

తే మహౌఘనిభం దృష్ట్వా వజ్రాశనిసమస్వనం |
సింహనాదం సమం చక్రుర్లక్ష్మణస్య సమీపతః || 4.31.40 ||

తేన శభేన మహతా ప్రత్యబుధ్యత వానరః |
మదవిహ్వాలతామ్రాక్షో వ్యాకులః స్రగ్విభూషణః || 4.31.41 ||

అథాంగదవచః శ్రుత్వా తేనైవ చ సమాగతౌ |
మంత్రిణౌ వానరేంద్రస్య సమ్మతోదారదర్శనౌ || 4.31.42 ||

ప్లక్షశ్చైవ ప్రభావశ్చ మంత్రిణావర్ణధర్మయోః |
వక్తుముచ్చావచం ప్రాప్తం లక్ష్మణం తౌ శశంసతుః || 4.31.43 ||

ప్రసాదయిత్వా సుగ్రీవం వచనైః సార్థనిశ్చితైః |
ఆసీనం పర్యుపాసీనౌ యథా శక్తం మరుత్పతిం || 4.31.44 ||

సత్యసంధౌ మహాభాగౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ |
మనుష్యభావం సంప్రాప్తౌ రాజ్యార్హౌ రాజ్యదాయినౌ || 4.31.45 ||

తయోరేకో ధనుష్పాణిర్ద్వారి తిష్ఠతి లక్ష్మణః |
యస్య భీతాః ప్రవేపంతో నాదాన్ ముంచంతి వానరాః || 4.31.46 ||

స ఏష రాఘవభ్రాతా లక్ష్మణో వాక్యసారథిః |
వ్యవసాయరథః ప్రాప్తస్తస్య రామస్య శాసనాత్ || 4.31.47 ||

అయం చ తనయౌ రాజంస్తారాయా దయితోఽంగదః |
లక్ష్మణేన సకాశం తే ప్రేషితస్త్వరయానఘ || 4.31.48 ||

సోఽయం రోషపరీతాక్షో ద్వారి తిష్ఠతి వీర్యవాన్ |
వానరాన్ వానరపతే చక్షుషా నిర్దహన్నివ || 4.31.49 ||

తస్య మూర్ధ్నా ప్రణామం త్వం సపుత్రః సహబాంధవః |
గచ్ఛ శీఘ్రం మహారాజ రోషో హ్యద్యోపశామ్యతాం || 4.31.50 ||

యథా హి రామౌ ధర్మాత్మా తత్కురుష్వ సమాహితః |
రాజంస్తిష్ఠ స్వసమయే భవ సత్యప్రతిశ్రవః || 4.31.51 ||

|| ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే
కిష్కింధాకాండే ఏకతింశః సర్గః ||